

**ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОВНИХ І НЕПОВНИХ РЕЧЕНЬ
В АНГЛІЙСЬКІЙ І АЗЕРБАЙДЖАНСЬКІЙ МОВАХ**

У цій статті подано порівняльний аналіз повних і неповних речень в англійській і азербайджанській мовах. Вказано схожі і відмінні сторони, властиві кожній з мов. Проведено паралель між односкладними та неповними реченнями.

Повнота або неповнота простого речення пов'язана з опусканням того або іншого члена. Повне речення не є реченням нового типу. Представлена стаття має на меті проаналізувати повні і неповні речення на матеріалі азербайджанської та англійської мов. Як відомо, і в англійській, і в азербайджанській мовах основними видами простих речень є односкладні і двоскладні речення. Повне ж речення (без пропущеного члена) є цілісною формою односкладного і двоскладного речення. Висловлюючись інакше, можна сказати, що односкладні і двоскладні речення без пропущених членів є повними реченнями. (У односкладних реченнях навіть за відсутності одного з головних членів речення за змістом є завершеним). Наприклад:

1. – Утихнувши, люди з цікавістю слухали.
2. – Увечері пройшли мимо Гизилгая (Мир Джалал).

Перше речення є двоскладним повним, друге – односкладним повним.

Таким чином, можна сказати, що в обох мовах присутні члени речення, необхідні для викладу думки; немає необхідності для уявлення і відновлення того або іншого члена за допомогою тексту, інтонації або ситуації.

Повні речення в основному вживаються в художніх творах в авторській мові.

Повні речення можуть бути поширеними і непоширеними. Непоширене речення може складатися з двох головних членів чи ж з одного головного члена. Наприклад: зуби тигра стиснулися.

У азербайджанській мові: Полювання виявилось вдалим. (Ф. Керімзаде)

Ці речення є непоширеними двоскладними повними.

- Гарабах. Шуша. Двір Тахмаз бека.
- Ранок! (С. Рустам)

Ці ж речення є непоширеними односкладними повними. На подібні зразки можна вказати і в англійській мові. Наприклад: – The sun rose.

- We are ready – (непоширене двоскладне повне речення) (Unextended two-member complete sentences.)

- Wind. November rain, darkness.

- Sit down! Thank you.

Ці ж речення є непоширеними односкладними повними – (Unextended one-member complete sentences.)

Повні речення залежно від мети того, хто говорить, розповсюджуються за рахунок другорядних членів. При бажанні того, хто говорить, відмітити час, місце, причину, спосіб дії, ступінь, об'єкт використовуються повні поширені речення. [1: 195-196].

Наприклад: 1. – Дув вітер – Вчора дув вітер – Вчора дув сильний вітер. (перша речення є непоширеною; решта речень є поширеними двоскладовими повними.)

2. – Весна – Тепер весна – Тепер скрізь весна.

(перше речення є непоширеним, решта речень є поширеними односкладовими повними.)

На поширені повні речення можна вказати як в азербайджанській, так і в англійській мові. Наприклад: 1. The wind drove – The wind (subject) drove (predicate) the snow (object) over the hills (adv. mod). (extended two-member complete sentence – поширена двоскладова повна речення. 2. It is an English grammar. An English grammar for foreign students. (поширена односкладова повна речення – extended one-member complete sentence).

Неповне речення, як і повне речення, не є реченням нового типу. Як повнота, так і неповнота є особливістю членів речення, тому що в цьому випадку пропущений член речення (головний або другорядний), залежно від тексту і ситуації, легко відновлюється. Це означає, що зміст речення залежить не тільки від словниково-граматичних засобів, що входять до його складу слів, але і від самого тексту. У цьому сенсі пропуск підмета або присудка не свідчить про неповноту думки, тобто не виникає незавершеність думки. Речення з пропущеним підметом або присудком є неповною через нестачу члена і побудови конкретної речення, загальний же текст дуже легко заповнює вказану неповноту. Неповна речення вживається з метою виділення логічно важливого члена, додачі мові легкості, компактності, запобігання непотрібному повтору [2: 294].

Відомо, що прості речення бувають односкладовими і двоскладовими. Повнота і неповнота таких речень залежить від того, чи має місце пропуск того або іншого члена. Звідси можна зробити висновок, що речення, в яких пропущений член відновлюється на підставі тексту, ситуації, форми і значення наявних членів речення, називаються неповними реченнями. Наприклад: – Хто йде? – Салим (перша речення є двоскладовою повною, друга – двоскладовою неповною).

Як у сучасній азербайджанській мові, так і в англійській мові, особливо в усній, пропускаються або не вживаються один або декілька членів; у процесі спілкування їх відсутність не відчувається. Такі речення називаються неповними реченнями. Наприклад: – How long will you stay here? – A week.

У сучасній англійській мові можна спостерігати наступні види неповних речень. Наприклад: 1. Неповні речення, що складаються з підмета.

(subject)

- Who entered to the yard? – John

2. Неповні речення, що складаються з присудка або предикатива. Наприклад:

(predicate)

- What is it? – A flower (It is flower).

3. Неповні речення, що складаються з додатка. Наприклад:

- What do you want? – A book (object)

4. Неповні речення з пропущеним підметом. Наприклад:

- See you tomorrow. Would we were at home (I would=I wish).

5. Неповні речення з пропущеним присудком. Наприклад:

- Some of the strangers spoke French, others Spanish.

- Nobody under the table, nobody under the sofa (Dickens).

6. Неповні речення з пропущеним предикативом. Наприклад:

- Are you ready? – I am.

- English spoken here. Smoking strictly prohibited.

7. Іноді пропускаються декілька членів речення. Це відбувається в основному в питально-відповідній, в живій розмовній мові. Наприклад:

- When will you send the letter to him?

- Tomorrow

- Have you ever been abroad – Never.

- You name and address? – Good luck to you.

8. Іноді в питально-відповідних реченнях шляхом повтору допоміжних дієслів створюються неповні речення. Наприклад:

- Did you ever leave, him alone?

- Perhaps, I did.

Це спостерігається і в discantive питальних реченнях. Наприклад:

- She hasn't come home, has she?

- That is all isn't it?

На відміну від азербайджанської мови, в англійській мові неповні речення начебто мають підмет і присудок, проте вони, вживаючись на граматичній основі, носять формальний характер, тобто з погляду значущості вони не можуть уживатися самостійно і залежать від контексту [3: 264]. У азербайджанській же мові в неповних реченнях підмет і присудок формально не вживаються, і це виражається в тимчасових і особистих закінченнях. Наприклад:

- Don't you know her address? – No, I don't remember. (неповне речення)

- Ви знаєте її адресу? – Немає, не пам'ятаю. (неповне речення)

На відміну від азербайджанської мови, в англійській мові неповні речення, будучи дуже самостійними, можуть перетворюватися на повні речення. Це показує себе в речення і в структурному, і в семантичному відношенні. Наприклад:

- Nobody in the room, nobody in the corridor.

- У кімнаті нікого, в коридорі нікого.

- There was nobody in the room, there was nobody in the corridor.

У деяких же випадках, залежно від інтонації, неповне речення може перетворюватися на повну. Наприклад:

- 1. Playing, children? 2. Are you playing children?

(перше речення – односкладне неповне; друге – двоскладне повне).

Проте в іншому випадку "playing children" у реченні (граючі діти) "playing" є визначенням і відноситься до іменника "children". Ця ж речення односкладне просте. Наприклад:

- Green park. Playing children.

- (Зелений парк. Граючі діти).

Зрозуміло, неповні речення належним чином служать розмовній мові, спілкуванню, тому що сенс пропущених членів легко усвідомлюється умовою тексту, ситуацією і за допомогою наявних членів. Тому неповні речення тісно пов'язані з текстом і ситуацією. Якщо неповні речення взяти поза текстом, не врахувати ситуацію і умови тексту, то вони не зможуть виразити закінчену думку і виникне непорозуміння. Наприклад:

- Турал з Газаном довго полювали.
- Розводивши багаття на околиці лісу, приготували кебаб. (Анар).

З урахуванням пропуску того або іншого члена неповна речення прирівнюється до повного. Повну форму неповної речення можна визначити на підставі порівняння з повною реченням. Не дивлячись на це повні і неповні речення, не можна їх рівно оцінювати [4: 42]. У багатьох випадках пропущений член неповного речення не вдається відновити, чи ж відновлення приводить до того, що об'єкту речення, до зайвого слова, до повтору. Неповна речення тільки семантично прирівнюється до повної речення, в структурному відношенні про рівність не може бути мови. Саме семантичне прирівнювання до повної речення теж носить залежний характер: від тексту, від ситуації [5: 156].

Основним критерієм при розмежуванні неповних речень повинні бути формальний граматичний склад, будова, тому що неповнота речень виявляється при порівнянні й зіставленні з повними реченнями [6: 10].

Безумовно, кожна речення тісно пов'язана з текстом, ситуацією і задовольняє того, хто говорить і слухача в конкретній ситуації або в тексті. З цієї причини неповні речення діляться на два види: текстові неповні речення та ситуативні (пов'язані з ситуацією) неповні речення.

Текстові неповні речення – це такі речення, в яких в усній і письмовій (зв'язній) мові пропущені ті або інші члени. Проте на підставі попередніх і подальших речень тексту пропущені члени можна представити і відновити. Наприклад:

- Як вас звуть? (двоскладне повне речення)
- Аріф! (двоскладне неповне речення з пропущеним підметом).
- Ім'я батька? (двоскладне неповне речення з пропущеним присудком).
- Алі! (двоскладне неповне речення з пропущеним підметом).

У ситуативних неповних реченнях пропущений член визначається умовою, ситуацією. Наприклад: Йде! – при вимові цього слова виконавець представляється конкретно залежно від умов (машина, потяг, людина, кінь).

Як в азербайджанській, так і в англійській мові обидва види неповного речення вживаються і в діалогічному, і в монологічному мовленні. Між видами є схожі і відмінні сторони. Саме з цієї точки зору можна дійти висновку, що односкладне речення дуже схоже з неповною формою речення. Вони обидва можуть складатися з одного слова. Для розрізнення цих двох різних видів речень потрібно пам'ятати одну особливість: будь-який пропущений член неповного речення легко відновлюється; в односкладній же речення ніякий член не відновлюється, тому що всі члени на місці, немає пропуску якого-небудь члена.

Найприкметнішою особливістю односкладної речення є те, що одним головним членом воно зберігає смислову і граматичну цілісність; потреба в другорядному члені не виявляється, оскільки вся необхідна інформація зібрана в єдиному головному члені. Саме з цієї причини, односкладне речення і поза текстом сприймається однозначно. Неповне ж речення без контексту не сприймається [7: 36].

Не дивлячись на відсутність того або іншого члена в односкладних реченнях, їх не можна прирівнювати до неповних речень; оскільки відсутній член в односкладному реченні не перешкоджає сприйняттю думки, вислову, ідеї. Якщо односкладні речення умовно назвати реченнями з пропущеними членами, то неповні речення повинні відзначити як речення з пропущеними членами і як речення з неповним сенсом [8: 30-32]. Отже, в односкладних реченнях пропущений член не заважає виразу загальної думки, проте в неповних реченнях перешкоджає сприйняттю висловленої думки. Враховуючи це, можна сказати, що неповні речення поза текстом не виражають закінченої думки, вони виявляються такими, що втратили функцію речення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Казимов Г. Современный азербайджанский язык. Синтаксис. 2-е издательство. – Баку: Аз. Полиграф, 2004. – С. 496.
2. Современный азербайджанский язык. Синтаксис. – III часть. – Баку: Элм, 1981. – С. 443.
3. Звегинцев В. А. Предложение и его отношение к языку и речи. – Москва, 1976 – С. 523.
4. Казимов И. Б. Неполные пропозиции, употребляемые в тюркском языке огузской группы. – Баку: Издательство АН АҚД, 1987. – С. 42.
5. Адмони В. Р. Об двухсоставности пропозиции. Вопрос грамматики и лексикология. – Ленинград, 1955. – С. 156.
6. Васильев Л. Г. Развитие синтаксической семантики в американском языкознании. – Москва, 1983. – С. 10.

7. Бархударов Л. С. Структура простой пропозиции современного английского языка. – Москва, 1966. – С. 368.
8. Jong R. The Sentence and its Parts. – Chicago, 1962. – P. 419.

Матеріал надійшов до редакції 25.02. 2009 р.

Сулейманов Юсиф. Сравнительный анализ полных и неполных предложений в английском и азербайджанском языках.

В этой статье дан сравнительный анализ полных и неполных предложений в английском и азербайджанском языках. Указаны схожие и отличные стороны, присущие к каждому из языков. Проведена параллель между односложными и неполными предложениями.

Sulaimanov Usif. The Comparative Analysis of the Simple Extended Sentences and Elliptical Sentences in Azerbaijani and English Languages.

In this article-summary was given the comparative analysis of the simple extended sentences and elliptical sentences in Azerbaijani and English languages. Here in the both of languages the similar and distinguishing features were shown. The parallel is shown between the one-member and elliptical sentences.